

у 3-х т. Т. 1: Загальна частина / В. Т. Нора, Н. Р. Бобечко, М. В. Багрій та ін.; за ред. акад. НАПрН України, д.ю.н., проф. В. Т. Нора, д.ю.н., проф. Н. Р. Бобечка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.

3. Крушинський С. А. Правові моделі прийняття процесуальних рішень у кримінальному судочинстві України. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцяті осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики»* (м. Хмельницький, 01-02 жовтня 2021 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 96-97.
4. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 05 квітня 2023 року (справа № 188/1146/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110144388>.
5. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 лютого 2023 року (справа № 405/680/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075175>.

УДК 340

Рогатинська Н. З.

*доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного університету*

Забезпечення реалізації конституційних прав особи під час досудового розслідування в умовах воєнного стану

Будь-який пересічний громадянин України знає, що Основним законом нашої держави є Конституція України. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Умови сьогодення вносять свої корективи не лише у буденне життя громадян, а й у кримінальне процесуальне судочинство України, останнє змінюється та підлаштовується під умови дії правового режиму воєнного стану. Новели кримінального процесу, прийнятого в умовах воєнного стану, вимагають не лише безпосередньої реалізації під час здійснення досудового розслідування, а й ґрунтовного вивчення теоретичних положень та поглядів науковців та і практиків.

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [2].

Особливої актуальності тема реалізації законних прав та свобод людини набуває саме в контексті досудового розслідування, адже майже кожна із процесуальних дій так чи інакше спрямована на обмеження таких прав та

свобод.

З метою досягнення даних завдань, законодавець передбачив у КПК України ряд процесуальних інструментів, які відіграють пріоритетну роль у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. Зокрема, до таких інструментів належать процесуальні гарантії, які є невід'ємною складовою структури процесуального механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Прикладом цьому є ч. 2 ст. 20 КПК України, відповідно до якої слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника [2]. Дана процесуальна гарантія є складовою права кожної особи на захист і створює однакові для всіх осіб правові можливості щодо фактичної реалізації цього права. Іншими словами, слідчий або прокурор, роз'яснюючи підозрюваному його права, тим самим створюють для нього можливість їх реалізувати, однак право вибору способу такої реалізації належить безпосередньо самому підозрюваному, наприклад, шляхом залучення захисника.

Порядок забезпечення слідчим прав, свобод та законних інтересів осіб на стадії досудового розслідування в основному складається з виконання тих процесуальних обов'язків, які спрямовані на створення умов для реалізації іншими учасниками кримінального провадження своїх прав. До прикладу, забезпечуючи право підозрюваного на ознайомлення із своїми процесуальними права, слідчий, відповідно до ч. 2 ст. 276 КПК України, зобов'язаний невідкладно після повідомлення особі про підозру повідомити підозрюваному про його права, передбачені ст. 42 КПК України. Більше того, додатковою гарантією для підозрюваного у даному випадку є те, що згідно з ч. 2 ст. 20 КПК України, слідчий повинен не просто повідомити підозрюваного про його процесуальні права, але й роз'яснити кожне з них та ще й забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного підозрюваним або призначеного захисника [2].

Гостроти питання забезпечення реалізації конституційних прав особи під час досудового розслідування додає й правовий режим воєнного стану, який введено на території України Указом Президента України №64 від 24 лютого 2022 року, оскільки сам по собі воєнний стан передбачає тимчасові обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина [3].

1 травня 2022 р. набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Законом внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України, визначено, що «зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні 143 з відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7, урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 Кодексу». До того ж, «дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника - із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника» [4].

На сьогоднішній день, надання підозрюванім та обвинуваченим, особливо позбавлених свободи, вільного контакту із захисником є однією з основних вимог надійного судового розгляду, гарантованого в сучасних демократичних державах, заснованими на повазі до принципів верховенства права та ув'язнення.

Тому, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, а в умовах воєнного стану, а конституційне право на захист в кримінальному провадженні взагалі в жодному випадку не підлягає обмеженню.

Отже, потрібно визнати той факт, що вивчення механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування є комплексним питанням, яке потребує різностороннього дослідження.

Мабуть, цілком закономірно визнати, що забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування здійснюється головним чином через діяльність уповноважених суб'єктів – слідчого, дізнавача, прокурора зі сторони обвинувачення, та адвоката (захисника) зі сторони захисту. Дані суб'єкти наділені численними процесуальними правами та обов'язками, які безпосередньо спрямовані на забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи. Однак, попри це, існує все ж ряд недоліків у чинному КПК України, оскільки він не до кінця регламентує порядок здійснення таких прав та обов'язків, що на практиці породжує ряд проблемних питань над якими потрібно ще працювати.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 року №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 21.04.2023 р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2023 р.).
3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 21.04.2023 р.).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. (дата звернення: 20.04.2023).